

جمهوری اسلامی ایران
وزارت جهاد کشاورزی

موسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی،
اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی

یادداشت هفتگی

سیاست‌گذاری اقتصاد و توسعه کشاورزی و روستایی

سال ۱ / شماره ۱۲ / ۱۳۹۹

۱۳۹۹/۱۰/۱۳

مطالب این شماره

توسعه کشاورزی الکترونیک در کشور هند [قسمت

دوم] ۲

تهیه و تحلیل: آتوسا بختیاری

کاهش اشتغال بخش کشاورزی ایران در نیمه نخست

سال ۱۳۹۹ ۴

تهیه و تحلیل: کوهسار خالدی

تمدید تحریم اقتصادی روسیه توسط اتحادیه اروپا؛

فرصتی برای گسترش روابط تجاری بخش کشاورزی

ایران با روسیه ۶

تهیه و تحلیل: رضا حیدری

گسترش گذرگاه‌های رسمی ایران و پاکستان؛ فرصتی

برای گسترش روابط تجاری بخش کشاورزی ایران با

پاکستان ۸

تهیه و تحلیل: رضا حیدری

این موسسه با کمال احترام و سپاس، بذیرای نظرات ارزشمند
خوانندگان این اثر می‌باشد

تلفن: ۴۲۹۱۶۰۰۰ نمابر: ۸۸۹۶۶۶۰ صندوق پستی: ۱۵۱۵-۱۵۸۱۵

کدپستی: ۳۷۳۱۳-۱۵۹۸۶

E-mail: aperi@agri-peri.ac.ir

<http://www.agri-peri.ac.ir>

عنوان خبر: توسعه کشاورزی الکترونیک در کشور هند (قسمت دوم)^۱

تهیه و تحلیل: آنوسا بختیاری

کد: PN- ARICT -13991013-(24)

خلاصه متن خبر: کشور هند سابقه طولانی در خصوص توسعه خدمات الکترونیکی روستایی در کارنامه خود دارد. این کشور برای رفع محرومیت‌های اجتماعی و اقتصادی در جامعه همواره از فناوری اطلاعات به عنوان یک عامل توانمندسازی بهره‌جسته است. در طول سال‌های گذشته، کشاورزان در این کشور با چالش‌ها و مشکلات زیادی روبرو بوده‌اند که استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات به دنبال یافتن راه حل اساسی برای مقابله با این مشکلات بوده است. در شماره پیشین به چند نمونه از کاربردهای فناوری اطلاعات و ارتباطات در بخش کشاورزی برای انواع محصولات کشاورزی و باغی در کشور هند اشاره شد، در این قسمت به ادامه معرفی کاربردهای این فناوری‌ها اشاره می‌شود.

— کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در تولید محصولات گلخانه‌ای بسیاری از باغ‌های گل سرخ و مزارع توت‌فرنگی در ماهاراشترا غربی در گلخانه‌های با شرایط کنترل شده ایجاد شده‌اند. دما، آبیاری، رطوبت، تابش نور و غیره با کمک تجهیزات مختلف هوشمند فناوری اطلاعات و ارتباطات کنترل می‌شوند. همه شرایط به خوبی و از داخل دفتر کار در شهر، توسط تولیدکننده کنترل می‌شود.

— طبقه‌بندی دیجیتال میوه‌ها

طبقه‌بندی میوه‌ها بر حسب رنگ، اندازه، وزن، کیفیت و بو، کار بسیار طاقت‌فرسایی است. با استفاده از دستگاه‌هایی که مجهز به حسگر تصویری هستند و همچنین کار طبقه‌بندی میوه را انجام می‌دهند، می‌توان این کار را به صورت اتوماتیک انجام داد. این

۱ . منابع مورد استفاده:

- Cecchini, S. & Shah, T. (2002). Information & communications technology as a tool for empowerment in empowerment and poverty reduction: a sourcebook. Washington, DC: World Bank.

www.worldbank.org/poverty/empowerment/

— FAO (2017). ICT applications for different crops and horticulture. Retrieved on <http://www.fao.org/e-agriculture/news/ict-applications-different-crops-and-horticulture>, 21 Oct. 2020, at 15:35 Pm.

دستگاه‌ها ضمن طبقه‌بندی میوه‌ها و چیدن آنها در جعبه‌های مجزا، نتیجه کار را به صورت اطلاعات دیجیتال به کامپیوتر مرکزی ارسال می‌کنند.

— استفاده از زمان سنج برای آبیاری متوالی کرت‌ها

برای آبیاری کرت‌های متعدد در یک مزرعه با کاهش حجم مصرفی آب می‌توان از شیرآلات برقی و حسگرهای پمپ آب استفاده کرد و زمان آبیاری هر قطعه را به صورت یک به یک و متوالی برنامه‌ریزی کرد. این نوع برنامه‌ها در فضای ابری^۲ رایانه قرار گرفته و قابلیت تجزیه و تحلیل نیز خواهند داشت.

— دستگاه هشدار دهنده پیشگیری از سوختن موتور الکتریکی

در کشور هند بخش زیادی از محصولات تولیدی کشاورزی به دلیل سوختن موتور پمپ الکتریکی آب در زمان اوج مصرف از بین خواهد رفت. شبکه گسترده‌ای از پمپ‌ها و کابل‌های برقی در مزارع کشاورزی وجود دارد که سوختن موتورها نه تنها باعث ایجاد دردهای آبیاری مزرعه خواهد شد، بلکه هزینه‌های مربوط به تعمیرات، تدارکات و از دست دادن زمان را به دنبال دارد. در کشور هند، تقریباً هشتاد درصد پمپ‌های آب مجهز به دستگاه‌های محافظ مبتنی بر فناوری اطلاعات و ارتباطات هستند تا با ایجاد هرگونه تغییر ولتاژ یا قطع جریان برق با استفاده از سیستم ارسال هشدار به تلفن‌های همراه، از سوختن موتورها جلوگیری کنند.

— مراقبت‌های بهداشتی الکترونیکی از گیاهان و خاک

فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات برای مراقبت‌های بهداشتی از گیاهان و مواد معدنی خاک در ابتدای راه است. در مناطق تولید نیشکر در هند محتویات و املاح خاک به واسطه آبیاری بیش از حد از بین رفته و حاصلخیزی خاک کاهش یافته است. نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات برای تشخیص مواد معدنی موجود در گیاهان و خاک از اهمیت بسیاری برخوردار است. حسگرهای الکترونیکی مختلف به همراه فرآیندهای شیمیایی در تصمیم‌گیری در مورد میزان مصرف کودهای شیمیایی در خاک مفید هستند.

— مدیریت و ذخیره‌سازی پس از برداشت

بررسی دمای یخچال‌های ذخیره محصولات، به همراه کنترل و نظارت در طول حمل و نقل و همچنین ذخیره‌سازی در انبارها از

کاربردهای مهم فناوری اطلاعات و ارتباطات در این بخش می‌باشد. از آنجا که فناوری اطلاعات و ارتباطات در بخش کشاورزی هند براساس نیازهای محلی مورد استفاده قرار می‌گیرد، شاید تعداد کمی از این نوآوری‌ها قابلیت گسترش در سطح جهانی داشته باشند (فائو، ۲۰۱۷).

تحلیل و پیشنهاد سیاستی: کشاورزی الکترونیک با استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات و نوآوری‌های مبتنی بر فناوری‌های پیشرفته دیجیتالی برای تقویت بخش کشاورزی، فرصتی عظیم برای بهبود وضعیت معیشت جوامع روستایی، تقویت کشاورزی پایدار و توسعه اقتصادی و اجتماعی ایجاد می‌کند، ضمن اینکه امکان حفاظت از محیط زیست را نیز فراهم می‌کند. هدف از این کار رونق بخشیدن به کشاورزی و توسعه روستایی با بهبود دسترسی به اطلاعات ارزشمندی است که می‌تواند به ذینفعان بخش کشاورزی کمک کند تا بهترین تصمیمات ممکن را بگیرند و از آنها استفاده کنند. با توجه دولت به پدیده فناوری اطلاعات و ارتباطات و به جریان افتادن طرح دولت الکترونیکی جای امیدواری بسیاری پیش آمده تا هر یک از وزارتخانه‌ها و سیاستگذاران با توجه به کارکرد خود فناوری ارتباطات و اطلاعات را در ساختار برنامه‌ریزی‌های خود لحاظ نموده و از نتایج آن بهره ببرند. وزارت جهاد کشاورزی به عنوان سیاستگذار و راهبر بخش کشاورزی می‌تواند با برنامه‌ریزی اصولی در زمینه جمع‌آوری، پردازش و رسانش اطلاعات نقش مهمی را بازی نماید. ضمن اینکه می‌تواند با اتصال به سایر سازمان‌ها و ارگان‌های تأثیرگذار در این بخش از جمله وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات، زمینه ارتقاء کلیه زیرساخت‌های ارتباطات، مخابرات و فناوری اطلاعات و دسترسی به مقررات و قوانین، تسهیلات مالی - تدارکاتی و آموزش (به کارگیری رایانه، نرم افزارها و ابزارهای جانبی) توسط کشاورزان و کارکنان را جهت توسعه کشاورزی الکترونیک در ساختار کشاورزی ایران فراهم نماید.

عنوان خبر: کاهش اشتغال بخش کشاورزی ایران در نیمه

نخست سال ۱۳۹۹

تهیه و تحلیل: کوهسار خالدي

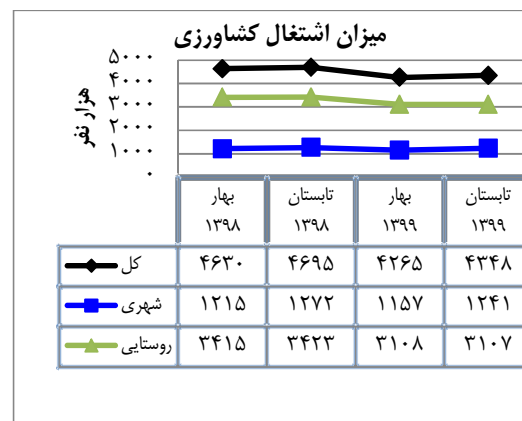
ویراستار علمی: علی اکبر باغستانی

کد: PN-AFP-13991013-(25)

تاریخ انتشار: ۱۳۹۹/۱۰/۰۷

خلاصه متن خبر: آخرین گزارش‌های مرکز آمار ایران در خصوص

وضعیت نیروی کار^۱ نشان می‌دهد که میزان اشتغال بخش کشاورزی در فصول بهار و تابستان ۱۳۹۹ نسبت به فصول مشابه سال قبل (۱۳۹۸)، به ترتیب، به میزان ۳۶۵ و ۳۴۷ هزار نفر کاهش یافته است (شکل ۱).

شکل ۱. میزان اشتغال کشاورزی در فصول بهار و تابستان

منبع: مرکز آمار ایران

۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ (هزار نفر)

تحلیل و پیشنهاد سیاستی: کاهش اشتغال کشاورزی در فصول بهار و

تابستان ۱۳۹۹، با کاهش نرخ مشارکت اقتصادی^۲ مناطق روستایی در فصول مذکور همراه بوده است. بررسی نرخ مشارکت اقتصادی مناطق روستایی ایران، بیانگر آن است که مقدار این شاخص در فصل‌های بهار و تابستان ۱۳۹۹ نسبت به فصول مشابه سال قبل، به ترتیب ۴ و ۳ درصد کاهش پیدا کرده است. اگر چه کاهش جمعیت شاغل در مناطق روستایی و فعالیت‌های کشاورزی می‌تواند عوامل مختلفی

۱. مرکز آمار ایران. (www.amar.org.ir). چکیده نتایج طرح آمارگیری از نیروی کار بهار ۱۳۹۹ و چکیده نتایج طرح آمارگیری از نیروی کار تابستان ۱۳۹۹ (۱۳۹۹/۱۰/۵)
 ۲. نرخ مشارکت اقتصادی (نرخ فعالیت) به صورت نسبت جمعیت فعال (شاغل و بیکار) ۱۵ ساله و بیش‌تر به جمعیت در سن کار ۱۵ ساله و بیش‌تر، ضرب در ۱۰۰ تعریف می‌شود.

مانند مهاجرت، گسترش شهرنشینی، بیکاری‌های فصلی، افت درآمد در روستاها، رکود فعالیت‌های کشاورزی به دلیل افزایش هزینه‌های تولید و یا دسترسی فیزیکی و اقتصادی به نهاده‌های کشاورزی را داشته باشد، اما شاید بتوان، شیوع بیماری کووید-۱۹ و تداوم تحریم‌های اقتصادی یک جانبه ایالات متحده آمریکا علیه ایران، به عنوان دو عامل موثر برونزا بر کاهش اشتغال در بخش کشاورزی ایران در بهار و تابستان ۱۳۹۹ برشمرد. محدودیت‌های جابجایی نیروی کار، نگرانی‌ها در خصوص سلامتی و ابتلای احتمالی نیروی کار به کووید-۱۹، در کنار انتقال نیروی کار کشاورزی به تولید یا عرضه محصولات بهداشتی (چنانچه شاغلین مرد بخش صنعت در تابستان ۱۳۹۹ نسبت به تابستان ۱۳۹۸ افزایش داشته است)، کاهش گردشگری روستایی و خرید تولیدات روستایی، از دیگر دلایل احتمالی است که بررسی آن، به مطالعات علمی نیاز دارد.

نکته مهم این است که عمده کاهش اشتغال کشاورزی در فصول بهار و تابستان ۱۳۹۹، نسبت به فصول مشابه در ۱۳۹۸ از ناحیه کاهش اشتغال زنان بوده است. این موضوع در مورد اشتغال بخش صنعت نیز برقرار بوده است (جدول ۱-). این وضعیت، اثرگذاری احتمالی بیماری کووید-۱۹ بر اشتغال زنان به دلایل احتمالی از جمله رکود مشاغل کشاورزی زنان، نگرانی‌های بهداشتی و رعایت پروتکل‌های بهداشتی به شکل عدم حضور زنان در محل کار، کاهش تقاضا برای برخی محصولات کشاورزی، در قیاس با اشتغال مردان را نشان می‌دهد. انتظار می‌رود که به دلیل مسوولیت اجتماعی و اقتصادی مردان، بیکاری داوطلبانه زنان در شرایط نامساعد مانند شیوع کووید ۱۹، در مقایسه با مردان بیشتر باشد. با توجه به نقش اقتصادی اشتغال کشاورزی زنان در تامین نیازهای اقتصادی خانوارها (بویژه زنان سرپرست خانوار)، کاهش اشتغال زنان در بخش کشاورزی در کنار اثر مخرب بر تولید بخش کشاورزی، می‌تواند به کاهش رفاه و گسترش فقر اقتصادی در میان خانوارهای زنان بیکار شده بیانجامد. تداوم این روند، در فصول آتی سال جاری و حتی در صورت تداوم کووید-۱۹ در سال آینده، می‌تواند نتایج بدتر و گسترده‌تری بر بخش کشاورزی و سطح رفاهی خانوارهایی که زنان آن‌ها شغل خود را از دست خواهند داد، به همراه داشته باشد.

جدول ۱. تغییرات مقدار اشتغال کشاورزی در بهار و تابستان
۱۳۹۹ نسبت به فصول مشابه سال قبل (نفر)

بخش	تغییرات اشتغال فصل بهار ۱۳۹۹ نسبت به بهار ۱۳۹۸			تغییرات اشتغال فصل تابستان ۱۳۹۹ نسبت به تابستان ۱۳۹۸		
	کل	مرد	زن	کل	مرد	زن
کشاورزی	-۳۶۵۰۱۸	-۱۴۰۰۱۵	-۲۲۵۰۰۲	-۳۴۶۵۴۷	-۱۲۰۴۹۲	-۲۲۶۰۵۵
صنعت	-۴۰۲۴۱۰	-۱۶۷۳۹۵	-۲۳۵۰۱۵	-۴۳۲۱۸	۲۰۲۰۶۳	-۲۴۵۲۸۱
خدمات	-۷۳۲۷۳۴	-۵۰۷۷۶۶	-۲۲۴۹۶۷	-۸۱۷۵۷۹	-۵۳۹۴۵۴	-۲۷۸۱۲۵
مجموع	-۱۵۰۰۱۶۲	-۸۱۵۱۷۶	-۶۸۴۹۸۴	-۱۲۰۷۳۴۴	-۴۵۷۸۸۳	-۲۴۹۴۶۱

منبع: مرکز آمار ایران

با هدف حمایت از خانوارهای زنان شاغل در بخش کشاورزی

موارد زیر پیشنهاد می‌شود:

- شناسایی کسب‌وکارها و افراد بیکار شده بخش کشاورزی (بویژه زنان بیکار شده) به منظور بهره‌مندی ایشان از پرداخت‌های حمایتی توسط دولت.

- حمایت مالی (نظیر پرداخت کمک بلاعوض، تسهیلات ارزان قیمت به واحدهای کشاورزی که نیروی کار خود را در شرایط کرونایی تعدیل کرده‌اند، البته، مشروط به بازگرداندن نیروی کار).

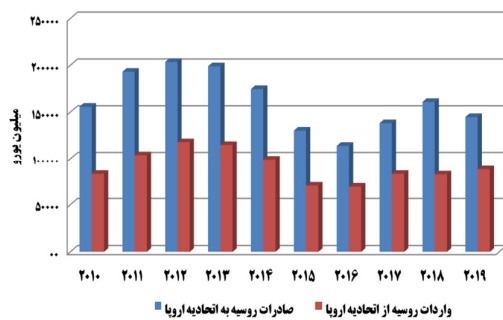
- ارایه آموزش‌ها و بسته‌های بهداشتی برای حفاظت از سلامت نیروی کار شاغل در کسب‌وکارها و بخش کشاورزی با هدف جلوگیری از بیماری و خروج آن‌ها از وضعیت اشتغال

- حمایت‌های فنی، مشاوره‌ای و مالی از کسب‌وکارهای خانگی به ویژه در مناطق روستایی با هدف کاهش ریسک ابتلا به بیماری

- برنامه‌ریزی برای جلوگیری از تعطیلی کامل کسب‌وکارهایی که به طور موقت به دلیل شیوع کووید-۱۹ دچار رکود شده‌اند. کسب و کارهایی مانند گردشگری روستایی، پس از پایان کووید-۱۹ می‌توانند نقش مهمی در رونق اشتغال بخش روستایی و کشاورزی ایفا کنند.

تشکیل منطقه تجارت آزاد بین جمهوری اسلامی ایران و کشورهای عضو اتحادیه اقتصادی اوراسیا در سال‌های آتی، می‌تواند زمینه لازم برای گسترش هر چه بیشتر این رابطه تجاری را فراهم سازد. در ادامه، بخشی از پتانسیل‌های بالقوه گسترش روابط تجاری بخش کشاورزی ایران با روسیه تحلیل شده است.

نمودارهای (۱) و (۲) به ترتیب میزان روابط تجاری بین روسیه و اتحادیه اروپا در حوزه کالا و گروه کالایی مواد خوراکی، آشامیدنی و دخانیات را در دوره ۲۰۱۹-۲۰۱۰ نشان می‌دهد. بر اساس نمودار (۱)، پس از سال ۲۰۱۴ میلادی، به دلیل وضع تحریم‌های اقتصادی علیه روسیه، میزان مبادلات تجاری کالا میان روسیه و اتحادیه اروپا کاهش یافته است. سهم روسیه از واردات گروه مواد خوراکی، آشامیدنی و دخانیات در مقیاس جهانی به طور متوسط بین ۰/۲ تا ۰/۳ درصد و سهم صادرات ۰/۱ درصد است. نمودار (۲) نیز نشان می‌دهد که روند صادرات گروه کالایی مواد خوراکی، آشامیدنی و دخانیات از مبدا روسیه، در سال ۲۰۱۴ به اتحادیه اروپا نیز، کاهش یافته است. علاوه بر این، میزان واردات گروه کالای مذکور، به روسیه، نیز با شیب اندکی در یک دهه میلادی افزایش یافته است. با تمدید مجدد تحریم اقتصادی علیه روسیه و تشدید تنش میان مسکو و اتحادیه اروپا، انتظار می‌رود روسیه، در پی جایگزینی برای روابط تجاری با اتحادیه اروپا باشد. در واقع بالغ بر ۱/۵ میلیارد یورو پتانسیل صادرات مواد غذایی و کشاورزی به روسیه در سال جاری فراهم است. بنابراین، به نظر می‌رسد که این شرایط فرصت مناسبی را برای گسترش روابط تجاری بخش کشاورزی ایران با روسیه فراهم می‌کند.

نمودار ۱. میزان صادرات و واردات کالا بین روسیه و اتحادیه اروپا در دوره ۲۰۱۹-۲۰۱۰

عنوان خبر: تمدید تحریم اقتصادی روسیه توسط اتحادیه اروپا؛ فرصتی برای گسترش روابط تجاری بخش کشاورزی ایران با روسیه

تهیه و تحلیل: رضا حیدری

ویراستار علمی: علی اکبر باغستانی

کد: PN-AFP-13991013-(26)

تاریخ انتشار: ۱۳۹۹/۱۰/۰۳

خلاصه متن خبر: اتحادیه اروپا در ۲۰ آذرماه سال جاری (۱۰ دسامبر ۲۰۲۰)، تحریم‌های اقتصادی علیه روسیه را تا اوایل تابستان سال آینده (۳۱ جولای سال ۲۰۲۱) تمدید کرد. در سال ۲۰۱۴، اتحادیه اروپا به دلیل وقایع اوکراین و الحاق دوباره کریمه به روسیه، این کشور را تحریم کرد. از آن زمان به بعد، تحریم‌ها به طور مکرر تمدید شده است. در مقابل، مقامات مسکو تأکید کرده‌اند که درباره لغو همه‌پرسی الحاق شبه‌جزیره کریمه، با هیچ کس مذاکره نخواهد کرد و خواستار لغو این تحریم‌ها نیز نخواهد شد. در پاسخ به تحریم‌های اتحادیه اروپا، مسکو ورود ۸۹ مقام اروپایی به روسیه را ممنوع نمود. همچنین واردات مواد غذایی و کشاورزی از اتحادیه اروپا، نیروژ و استرالیا و صادرات شکلات، سیب‌زمینی، لبنیات، نوشیدنی‌های حاوی الکل به اوکراین و همچنین صادرات ماشین‌آلات ریلی و گاز به اروپا را نیز ممنوع نموده است.

تحلیل و پیشنهاد سیاستی: تحریم‌های اتحادیه اروپا علیه روسیه را می‌توان به سه دسته: (۱) تحریم‌های دیپلماتیک (تعلیق شرکت روسیه در اجلاس G8 و لغو مذاکرات روسیه با اتحادیه اروپا)، (۲) تحریم‌های انفرادی (ممنوعیت سفر اتباع روس به اروپا و بلوکه کردن دارایی‌های آنان) و (۳) تحریم‌های اقتصادی (در بخش‌های دفاعی، سرمایه‌گذاری، روابط تجاری و صنعت نفت) تقسیم‌بندی نمود. در این میان تحریم‌های اقتصادی به عنوان یکی از اثرگذارترین ابزارهای اتحادیه اروپا در نظر گرفته شده است. از آنجا که اتحادیه اروپا یکی از بزرگترین شرکای تجاری روسیه است، ممنوعیت واردات مواد غذایی از اتحادیه اروپا به روسیه فرصت بسیار مناسبی را برای گسترش بالقوه روابط تجاری در حوزه مواد غذایی و کشاورزی بین جمهوری اسلامی ایران و روسیه فراهم کرده است. از طرف دیگر، روسیه یکی از اعضای اتحادیه اقتصادی اوراسیا بوده و اجرایی شدن موافقت‌نامه

صادرات ایران به روسیه در ۸ ماهه نخست سال جاری در بخش کشاورزی بالغ بر ۳۵۲/۵ هزار تن معادل ۲۴۹ میلیون دلار بوده است. محصولات صادر شده به ترتیب رتبه ارزش صادراتی شامل سیب، هلو و شلیل و شفتالو، پسته، انواع آلبالو، کیوی، رب گوجه‌فرنگی، فلفل فرنگی، انگور، انواع خرما، سیر، گوجه‌فرنگی و هندوانه بوده است.

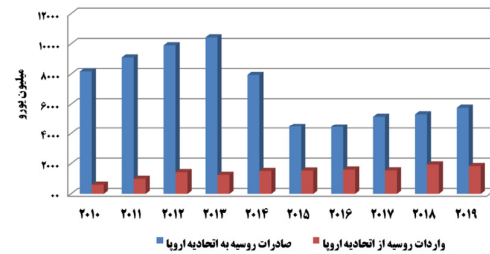
با توجه به موارد ذکر شده و به منظور توسعه روابط تجاری به ویژه محصولات کشاورزی و غذایی در آینده با کشور روسیه، موارد ذیل پیشنهاد می‌شود:

- رایزنی دیپلماتیک با کشور روسیه برای صادرات مواد غذایی و کشاورزی (بخصوص میوه‌های خوراکی، سبزیجات و فرآورده‌های لبنی) به روسیه، با تاکید بر برگزاری کمیسیون‌های مشترک تجاری و تلاش برای رفع موانع مبادلات مالی به کمک استفاده از پول ملی دو کشور و یا تسهیل تجارت تهاتری

- فراهم نمودن زمینه‌های لازم برای افزایش تنوع و میزان صادرات مواد غذایی و کشاورزی در راستای استراتژی تمرکززدایی از مقاصد صادرات محصولات کشاورزی مانند ایجاد ترانزیت دریایی مستقیم میان بندر نوشهر و کازان و یا سنن پترزبورگ، ایجاد پایانه صادراتی در شمال کشور، استفاده از سامانه گواهی سلامت محصول، امکان رهگیری کالاهای صادراتی از مبدا و ...

- استفاده از ظرفیت اتاق بازرگانی، صنایع و معادن و کشاورزی برای تشویق بازرگانان به حضور در بازارهای کشور روسیه

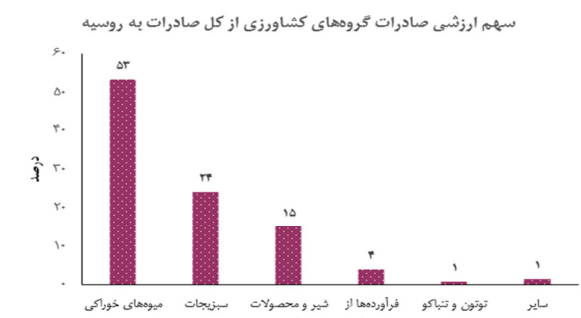
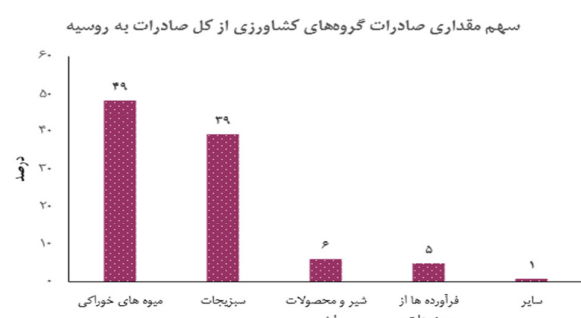
- طراحی ابزارهای مشوق صادراتی جدید برای افزایش انگیزه صادرکنندگان مانند در نظر گرفتن یارانه حمل‌ونقل، ایجاد کریدور سبز گمرکی برای صادرکنندگان خوشنام و نمونه و ... (علاوه بر وجود معافیت درآمدهای صادراتی از پرداخت مالیات، اعطای تسهیلات اعتباری به صادرکنندگان و تحت بیمه قرار دادن خطرات ناشی از صادرات و ...).

نمودار ۲. میزان صادرات و واردات گروه مواد خوراکی، آشامیدنی و دخانیات بین روسیه و اتحادیه اروپا در دوره ۲۰۱۰-۲۰۱۹

منبع: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database>

بررسی وضعیت تجارت محصولات کشاورزی ایران با همسایگان در سال ۱۳۹۸ نشان می‌دهد که عمده‌ترین گروه کالای صادراتی به کشورهای همسایه با توجه به تقاضای وارداتی و سهم ایران در بازار وارداتی آن‌ها، میوه‌های خوراکی و سبزیجات است. بررسی تبادل تجاری ایران با روسیه نیز نشان می‌دهد که در سال ۱۳۹۸، اولویت‌های صادراتی به کشور روسیه میوه‌های خوراکی، سبزیجات، شیر و محصولات لبنی و فرآورده‌ها از سبزیجات است که سهم هر یک از آنان از کل صادرات محصولات کشاورزی به کشور روسیه، در نمودار (۳) نشان داده شده است.

نمودار ۳. ترکیب ارزش و مقدار صادرات گروه‌های اصلی کشاورزی به کشور روسیه در سال ۹۸
منبع: گمرک جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۹

عنوان خبر: گسترش گذرگاه‌های رسمی ایران و پاکستان؛
فرصتی برای گسترش روابط تجاری بخش کشاورزی ایران با
پاکستان

تهیه و تحلیل: رضا حیدری

ویراستار علمی: منوچهر شاهمرادی‌فرد

کد: PN-AFP-13991013-(27)

تاریخ انتشار: ۱۳۹۹/۱۰/۰۶

خلاصه متن خبر: به گزارش خبرگزاری صدا و سیما، مقامات ایران و پاکستان طی سال‌های اخیر طرح افزایش گذرگاه‌های مرزی را در دستور کار قرار داده‌اند. گذرگاه مرزی «ریمدان» در ۲۹ آذرماه سال جاری با حضور مسوولان رسمی جمهوری اسلامی ایران و پاکستان در ۱۲۰ کیلومتری بندر چابهار افتتاح شد. این گذرگاه پس از میرجاوه، به عنوان دومین مرز رسمی، فعالیت خود را برای روابط تجاری آغاز کرد. براساس دستور نخست‌وزیر پاکستان، با افتتاح گذرگاه مرزی پیشین تا فوریه ۲۰۲۱ (بهمن ۱۳۹۹)، گذرگاه‌های مرزی رسمی میان ایران و پاکستان به ۳ مرز افزایش می‌یابد. علاوه بر این، قرار است متن تفاهم‌نامه تاسیس ۶ بازارچه مرزی دیگر در آینده مورد بررسی قرار گیرد.

تحلیل و پیشنهاد سیاستی: با خروج آمریکا از برجام و بازگشت تحریم‌ها، بسیاری از کشورهای اروپایی برای مصون ماندن از تحریم‌های ایالات متحده، روابط تجاری‌شان را با ایران به حداقل رساندند و لذا درآمدهای ارزی کشور با محدودیت‌هایی مواجه شد. علاوه بر این، علی‌رغم افزایش مبادلات تجاری ایران با کشورهای همسایه طی یک دهه گذشته، ایران نتوانست از ظرفیت کشورهای همسایه خود بهره حداکثری را ببرد و سهم ایران از تأمین نیاز ۱۲۰۰ میلیارد دلاری کشورهای همسایه تنها ۲ درصد است (آمارنامه صادرات گمرگ جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۷). ایران با دارا بودن مرزهای مشترک آبی و خاکی با ۱۵ کشور، دومین کشور جهان از نظر تعداد همسایه‌ها است و این موقعیت، پتانسیل بزرگی است که ایران می‌تواند علاوه بر بی‌اثر کردن تحریم‌ها، محدودیت‌های ارزی خود را جبران نماید. عضویت ایران و کشورهای همسایه در سازمان

همکاری اقتصادی (اکو)^۱ و در پی آن تصویب قانون موافقتنامه تجاری اکو (اکوتا)^۲ (در تاریخ ۱۳۸۶/۵/۱۶) می‌تواند زمینه گسترش روابط تجاری بین ایران و پاکستان به عنوان عضوی از اکو را بیش از پیش فراهم نماید. موافقتنامه تجاری اکو بین اعضای اکو یعنی ده کشور ایران، پاکستان، ترکیه، افغانستان، آذربایجان، قزاقستان، ترکمنستان، قرقیزستان، ازبکستان و تاجیکستان منعقد شده است و بر توسعه سرمایه‌گذاری‌های منطقه‌ای، ارتقای تجارت درون منطقه‌ای، تلاش برای عضویت در سازمان تجارت جهانی و فرآیند آزادسازی تجارت از طریق کاهش تدریجی تعرفه‌ها و حذف موانع غیرتعرفه‌ای در تجارت، تأکید دارد.

در این راستا گذرگاه‌های مرزی به دلیل درآمدهای مالی حاصل از تبادل تجاری کالاها و خدمات میان کشورهای همسایه، از اهمیت اقتصادی زیادی برخوردار است. هر چه گذرگاه‌های عبور از مرزهای یک کشور گسترش یابد، درآمدهای اقتصادی افزایش می‌یابد و محور مهمی را در بخش حمل‌ونقل تشکیل خواهد داد. در شرایطی که جهان به سرزمینی یکپارچه بدل شده است و اکثر کشورهای همسایه ایران، تولیدکننده و مصرف‌کننده کالاهای مختلف هستند، ایران از طریق مرز زمینی می‌تواند به منابع درآمدی غیرنفتی خود بیافزاید.

یکی از رویدادهای مهم اتفاق افتاده در سال جاری، افتتاح گذرگاه مرزی «ریمدان» بین ایران و پاکستان است. ایران و پاکستان با داشتن ۹۰۹ کیلومتر مرز مشترک تنها از یک گذرگاه مرزی میرجاوه و بازارچه‌های مرزی ریمدان، کوهک، پیشین و جالق برخوردار بودند. در جدول (۱)، وضعیت و سهم گذرگاه‌ها و بازارچه‌های مرزی از روابط تجاری بین ایران و پاکستان در ۸ ماهه نخست سال جاری نشان داده شده است. در ۸ ماهه نخست امسال بیش از یک میلیون و ۷۳۸ هزار تن کالا به ارزش ۷۰۸ میلیون دلار بین ایران و پاکستان مبادله شده است که سهم صادرات به پاکستان یک میلیون و ۵۳۸ هزار تن به ارزش ۵۹۰ میلیون دلار و سهم واردات از این کشور نیز ۱۲۰ هزار تن به ارزش ۱۱۸ میلیون دلار بوده است. بر اساس اطلاعات جدول (۱)، میزان و سهم گذرگاه‌های کوهک، پیشین و ریمدان از کل صادرات و واردات کمتر از ۳ درصد است،

1. Economic Cooperation Organization (ECO)
2. The Economic Cooperation Organization Trade Agreement (ECOTA)

بلوچستان در این خصوص ضروریست. استان سیستان و بلوچستان به عنوان پهناورترین استان در ناحیه جنوب شرق کشور، دارای مزیت‌های اقتصادی ویژه بخصوص در بخش کشاورزی به شرح زیر است:

- موقعیت جغرافیایی ویژه و مناسب استان به جهت استقرار در کنار آب‌های آزاد بین‌المللی،

- اتصال استان و مرز پاکستان به شبکه راه‌آهن سراسری کشور در آینده نه چندان دور به عنوان کریدور اصلی برای صادرات و ترانزیت با استان‌های مجاور،

- شرایط ممتاز استان برای تصدی نقش بازرگانی ملی و ترانزیت خارجی میان اروپا و آسیای مرکزی با آب‌های شرقی و جنوبی و شاخ آفریقا،

- وجود منطقه آزاد تجاری چابهار و در نتیجه امکان سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی در بخش کشاورزی، دام و طیور و آبیان بدون هیچ‌گونه محدودیت،

- اقلیم مناسب کشت محصولات گرمسیری منحصر به فرد و سودآور صادراتی از قبیل میوه‌های چیکو، گواوا، پاپایا (خربزه درختی)، جمبو، خرما، مرکبات، موز، انبه، گیاهان دارویی و انگور یاقوتی زودرس در دشت‌های هموار و اراضی مستعد در شمال و جنوب استان و امکانات ایجاد صنایع وابسته به محصولات گرمسیری،

- اراضی و اقلیم مناسب در سواحل جنوبی برای توسعه فعالیت‌های شیلاتی و صیادی بخصوص پرورش میگو و ماهی در قفس در سواحل مکران و توسعه صنایع وابسته

- اراضی و اقلیم مناسب برای پرورش انواع دام مانند پرورش شتر^۱

- بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری و ماهی‌گیری با سهم ۳۲/۲ درصد، پس از آموزش (۴۹/۲ درصد)، در بین بخش‌های عمده اقتصادی، دارای بالاترین مزیت نسبی در سال ۱۳۹۸ بوده است.^۲

- افزایش صادرات، دارای بیشترین تاثیر بر اشتغال در بخش کشاورزی استان سیستان و بلوچستان است.^۳

در حالی که سهم گذرگاه میرجاوه در صادرات و واردات کالا به ترتیب ۲۴/۵ و ۱۶ درصد است. همچنین فعالیت تجاری در دو گذرگاه پسایندر و جالق چندان رونقی ندارد. علت کم بودن سهم واردات و صادرات کالا از این گذرگاه‌ها در مقایسه با گذرگاه میرجاوه آن است که صادرات و واردات تنها از طریق بازارچه‌های مرزی صورت می‌گیرد و از طریق مرز رسمی و ریلی، با وجود زیر ساخت‌های لازم، امکان تجارت فراهم نشده است. بنابراین می‌توان بیان کرد که گسترش مرزهای رسمی و ریلی مشترک میان ایران و پاکستان، از پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های بسیار مناسبی است که در جهت گسترش روابط تجاری با کشورهای همسایه می‌توان از آن بهره برد.

جدول ۱. میزان روابط تجاری در بازارچه‌های مرزی ایران و

پاکستان در ۸ ماهه نخست ۱۳۹۹

نام گذرگاه مرزی	نوع مبادلات تجاری (مرز رسمی، بازارچه مرزی، مرز ریلی)	ارزش صادرات ایران به پاکستان (میلیون دلار)		ارزش واردات ایران از پاکستان (میلیون دلار)	
		مقدار	سهم از کل	مقدار	سهم از کل
میرجاوه	مرز رسمی، بازارچه مرزی	۹۶/۲۷	۲۴/۴٪	۱۸/۷۶	۱۵/۸۳٪
کوهک (سرلوان)	بازارچه مرزی	۹/۳۸	۲/۳۸٪	۱/۰۵	۰/۸۸٪
پیشین (سریاز)	بازارچه مرزی	۳/۸۳	۰/۹۷٪	۰	۰
ریمدان (چابهار)	بازارچه مرزی	۰/۳۶	۰/۰۹٪	۰	۰
پسایندر	بازارچه مرزی	-	-	-	-
جالق (سرلوان)	بازارچه مرزی	-	-	-	-

منبع: گمرک جمهوری اسلامی ایران

گسترش گذرگاه‌ها در مرز خاکی مشترک استان سیستان و بلوچستان و کشور پاکستان سبب توسعه تجارت و همکاری‌های اقتصادی میان دو کشور، تسهیل در دسترسی پاکستان به بازارهای ایران، افزایش صادرات و واردات بین دو کشور، کاهش زمان سفر به دو کشور، تامین نیازها و اشتغال مرزنشینان، کاهش قاچاق کالا، کاهش فقر و توزیع درآمد، برقراری امنیت اجتماعی، اقتصادی و امنیت مرزی و دسترسی ایران به دو کشور چین و هند از طریق پاکستان می‌شود. علاوه بر این، با توجه به اهمیت تاثیر گذرگاه‌های مرزی بر توسعه پایدار بخش کشاورزی، شناسایی قابلیت‌های مختلف استان سیستان و

۱. فرصت‌های سرمایه‌گذاری در استان سیستان و بلوچستان. (۱۳۹۹). پرتال فرمانداری استان

سیستان و بلوچستان: <https://www.sbportal.ir>

۲. عباسیان، م. و عاشوری، م. (۱۳۹۸). بررسی مزیت نسبی بخش‌های اقتصادی استان سیستان و بلوچستان با استفاده از شاخص مزیت نسبی تکامل یافته بالاسا، نخستین همایش ملی علوم، صنایع دریایی و توسعه پایدار سواحل مکران، چابهار.

۳. راشکی قلمه‌نو، ز.، یعقوبی، ن.، حسین‌زاده، ر. و کمالیان، ا. (۱۳۹۸). اثر صادرات بازارچه‌های مرزی بر اشتغال منطقه سیستان. فصلنامه راهبرد توسعه، سال پانزدهم، شماره ۲، ص ۱۷۲-۱۵۵.

- برای توسعه روابط تجاری درخصوص کالاهای بخش کشاورزی با کشورهای همسایه بخصوص پاکستان موارد زیر پیشنهاد می‌شود:
- رایزنی با کشورهای همسایه/پاکستان برای گسترش مرزهای رسمی و ریلی،
- رایزنی با کشورهای همسایه/پاکستان برای رفع موانع تجاری میان دو کشور در چهارچوب موافقت‌نامه تجاری آکو (اکوتا)،
- تشکیل یا تقویت تعاونی‌های مردم‌نهاد و تقویت شرکت‌های تخصصی صادراتی در راستای صادرات محصولات کشاورزی.

تهران - بلوار کریمخان زند - انتهای خیابان شهید عضدی (آبان) جنوبی - خیابان رودسر - پلاک ۵
تلفن: ۴۲۹۱۶۰۰۰ نمابر: ۸۸۹۶۶۶۰ صندوق پستی: ۱۵۱۵-۱۵۸۱۵ کدپستی: ۳۷۳۱۳-۱۵۹۸۶

E-mail: aperi@agri-peri.ac.ir
ECE: ece.aperi@agri-peri.ac.ir
<http://www.agri-peri.ac.ir>